

Zaprimljeno: 30.10.2012.
UDK: 392.3 : 379.8

Izvorni znanstveni članak

SLOBODNO VRIJEME OBITELJI KAO ČIMBENIK OBITELJSKE KOHEZIVNOSTI I ZADOVOLJSTVA OBITELJSKIM ŽIVOTOM

Gordana Berc
Slavica Blažeka Kokorić
Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u to kako obitelji s djecom predškolske dobi provode zajedničko slobodno vrijeme, koliko su očevi i majke zadovoljni time te što im je potrebno za unapređenje kvalitete slobodnog vremena njihovih obitelji. Želi se utvrditi postoje li u tom pogledu razlike u procjenama očeva i majki te postoji li povezanost između procjene zadovoljstva slobodnim vremenom obitelji i zadovoljstva obiteljskom kohezivnošću te obiteljskim životom općenito. Istraživanje je provedeno anketiranjem 399 majki i 104 očeva djece predškolske dobi iz Zagreba. Utvrđeno je da su najzastupljenije slobodne aktivnosti obitelji gledanje televizije, šetnje, zajednički odlazak u goste, izlasci na društvena i javna događanja, turistička putovanja i društvene igre. Roditelji su uglavnom zadovoljni sudjelovanjem u zajedničkim aktivnostima, osim u rekreacijskim, sportskim i pustolovnim aktivnostima, gdje izražavaju ambivalentan stav. Rezultati pokazuju da rodna perspektiva u značajnoj mjeri oblikuje doživljaj zadovoljstva pojedinim aspektima slobodnog vremena obitelji. Utvrđeno je da očevi u prosjeku dnevno provode značajno manje vremena u različitim aktivnostima s djecom, no unatoč tome očevi i majke su podjednako zadovoljni količinom vremena koje provode s djecom te izražavaju podjednako zadovoljstvo obiteljskim životom. S druge strane majke su značajno manje zadovoljne obiteljskom kohezivnošću od očeva. Utvrđeno je da postoji pozitivna povezanost između procjene zadovoljstva slobodnim vremenom obitelji i zadovoljstva obiteljskom kohezivnošću i obiteljskim životom općenito. Roditelji procjenjuju da im je za kvalitetnije provođenje slobodnog vremena s obitelji potrebno više novaca (51,5%), vremena (38,5%), osobnog angažmana (17%) te pomoći u kući (8,8%), pri čemu majke češće izvještavaju o potrebi za pomoći u kući. Rezultati pokazuju da je slobodno vrijeme obitelji važan aspekt obiteljskog života. Stoga, pri osmišljavanju i provedbi programa usmjerenih na osnaživanje roditelja za kvalitetno roditeljstvo, potrebno je uzeti u obzir razlike u percepciji očeva i majki u pogledu slobodnog vremena obitelji i obiteljske kohezivnosti, te ih poticati na važnost uključivanja oba roditelja u planiranje i provođenje kvalitetnog slobodnog vremena obitelji.

Ključne riječi: slobodno vrijeme obitelji, zajedničke aktivnosti roditelja i djece, obiteljska kohezivnost, zadovoljstvo obiteljskim životom

UVOD

“Obitelji koje se igraju zajedno, ostaju zajedno.”

(Zabriskie i McCormic, 2001:171)

Pojam i funkcija slobodnog vremena obitelji

Slobodno vrijeme obitelji je vrijeme u kojem članovi obitelji zajedno sudjeluju u odabranim slobodnim aktivnostima te tako razvijaju međusobno povjerenje i bliske odnose, čime doprinose stvaranju obiteljske kohezivnosti (Zabriskie i McCormik, 2003). Iako je slobodno vrijeme obitelji najčešće usmjereno na opu-

štanje članova obitelji, kvalitetno provođenje slobodnog vremena često zahtjeva i planiranje, organizaciju te ciljano zajedničko provođenje odabranih slobodnih aktivnosti (Shaw i Dawson, 2001). Roditelji nerijetko planiraju aktivnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena obitelji upravo s ciljem unapređenja međusobnih odnosa članova obitelji (Taylor, Felt-Covey i Davis-Covey, 2006). Shaw i Dawson (2001) naglašavaju da zajedničko slobodno vrijeme obitelji u sebi sadrži kratkotročne i dugoročne ciljeve, pri čemu poboljšanje međusobne komunikacije i odnosa

članova obitelji predstavlja kratkoročni cilj, a jačanje obiteljske kohezivnosti dugoročni cilj.

Kelly (1997) u "bazično-uravnotežujućem modelu funkcioniranja slobodnog vremena obitelji" tumači da postoje dva modela aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji: bazične i uravnotežujuće. Navedene aktivnosti se međusobno razlikuju s obzirom na svoje temeljne funkcije. Kroz *bazične aktivnosti* članovi obitelji zadovoljavaju svoju potrebu za okupljanjem i zajedništvom kroz sudjelovanje u uobičajenim dnevnim rekreativnim i opuštajućim aktivnostima u koje spadaju zajedničko gledanje televizije, igranje društvenih igara, igre na otvorenom i slično. U ovim aktivnostima članovi obitelji kroz unaprijed poznata, predvidljiva obiteljska iskustva stvaraju osobnu povezanost i njeguju međusobnu bliskost. Nasuprot tome kroz *uravnotežujuće aktivnosti* u slobodnom vremenu članovi obitelji zadovoljavaju svoju potrebu za promjenom i stjecanjem novih iskustava, pa u te aktivnosti spadaju ljetovanja, zimovanja, kampiranja, posjećivanja kulturnih i sportskih događaja i slično. Sudjelovanje članova obitelji u uravnotežujućim aktivnostima od njih zahtijeva planiranje, suradnju, timski rad, dogovaranje i prilagodbu novim situacijama. Osim toga, sudjelovanje članova obitelji u ovim aktivnostima daje im mogućnost da osjete izazov te da razviju timsku suradnju u novoj slobodnoj aktivnosti, kao što je primjerice kampiranje ili putovanje na dotad neposjećeno mjesto i slično (Kelly, 1997). Istraživanja navedenih modela slobodnih aktivnosti obitelji pokazuju da će obitelji koje prakticiraju bazične i uravnotežujuće aktivnosti razviti veću razinu obiteljske kohezivnosti i prilagodljivosti novim situacijama (Kelly, 1997; Olson i Goral, 2003; Jakob i sur., 2008).

Obiteljska kohezivnost

Obiteljska kohezivnost je jedna od primarnih dimenzija obiteljskog funkcioniranja, a odnosi se na emocionalnu povezanost i osjećaj bliskosti koje članovi obitelji imaju jedni prema drugima (Olson, 2000). Brojna istraživanja su pokazala da su upravo razina obiteljskog zajedništva i obiteljskog zadovoljstva osnovni pokazatelji kvalitete obiteljskog života (Paden i Buehler, 1995; Zabriskie i McCormic, 2003). Obiteljska kohezivnost može se njegovati na različite načine, kroz različite zajedničke aktivnosti i rituale. Tako primjerice zajednički obrok članova obitelji, osim što je usmjeren na zadovoljenje bioloških potreba članova obitelji, često ima i funkciju njegovanja obiteljskih odnosa, međusobne povezanosti, komunikacije i brige među članovima obitelji

(Eisenberg i sur., 2004., prema Craig i Mullan, 2010). U istraživanju Fiese, Foleya i Spagnola (2006) utvrđeno je da će se u obiteljima u kojima je zajednički obrok članova redovita praksa, vjerojatnije njegovati i drugi obiteljski rituali, poput zajedničkog obavljanja kućanskih obveza, zajedničkih odlaska u posjete i slično. Nadalje, za ove obitelji je utvrđeno da imaju dobre adaptacijske vještine, obiteljsku stabilnost i dobru unutarnju organizaciju (Fiese, Foleya i Spagnola, 2006). Slični nalazi o vrijednosti njegovanja obiteljskih rituala i obiteljske kohezivnosti potvrđeni su i u drugim istraživanjima (Zabriskie i McCormic, 2001; Olson, 2003; Jakob i sur., 2008). Pri tome su se upravo ove dimenzije obiteljskog života pokazale kao važni čimbenici za uspješno suočavanje obitelji sa stresnim situacijama. Istovremeno, brojna su istraživanja potvrdila da su obitelji u kojima prevladava niska kohezivnost, u suočavanju sa stresnim situacijama u većoj mjeri izložene djelovanju rizičnih čimbenika, te da se u njima češće manifestira rastuće nezadovoljstvo i frustracije pojedinih članova obitelji, pojačana razdražljivost, učestale prepirke i sukobi između partnera i/ili djece (Walsh, 2006; Van Hook, 2008; Walsh, 2011). Takva situacija na kraju može dovesti do narušenih obiteljskih odnosa, a ponekad i do rapidnog smanjenja obiteljske kohezivnosti, pri čemu i obiteljska cjelovitost može biti ugrožena.

Pozitivni ishodi kvalitetnog provođenja slobodnog vremena obitelji

Jedna od brojnih vrijednosti kvalitetnog provođenja slobodnog vremena obitelji je osnaživanje obiteljskih kapaciteta za *konstruktivno rješavanje sukoba*. Studija Wellsa, Widmera i McCoya (2004) pokazuje da kvalitetno provođenje slobodnog vremena obitelji potiče otvorenu komunikaciju i suradnju između članova obitelji te da smanjuje mogućnost za održavanje trajnih konflikata koji nerijetko vode u krizu odnosa ili pak cijepanje obitelji. U navedenoj studiji također je utvrđeno da zajedničko druženje članova obitelji u slobodnom vremenu doprinosi većem zadovoljstvu obiteljskim životom te većoj razini obiteljske kohezije i prilagodljivosti, što se smatra primarnom dimenzijom zdravog obiteljskog funkcioniranja.

Brojne studije pokazuju da kvalitetno provedeno slobodno vrijeme obitelji ima *pozitivne učinke na partnerske odnose*. Poznato je da njegovanje intimnosti između partnera predstavlja važan element kvalitete partnerskih odnosa. Prema Shaferu i Olsonu (1981) partnerska intimnost je proces stvaranja potpune neposrednosti i osjećaja zajedništva

među partnerima, koji se sastoji od pet dimenzija: emocionalne, društvene, seksualne, intelektualne i rekreativne intimnosti. Obzirom na prirodu navedenih dimenzija intimnosti, neosporno je da kvalitetno provedeno zajedničko slobodno vrijeme partnera ima izuzetno važnu ulogu u razvijanju njihove bliskosti, što u kontekstu suvremenog načina života, često za partnere postaje pravo umijeće. Autori koji su se bavili upravo tim aspektom slobodnog vremena, utvrdili su da smanjena "rekreacijska intimnost" doprinosi jačanju rizika za razvod braka (Hill, 1988; Zabriskie i McCormick, 2003). Slični nalazi potvrđeni su i u istraživanju Johnsona, Zabriskiea i Hilla (2006) gdje je utvrđena pozitivna povezanost između slobodnog vremena i bračnog zadovoljstva. Pri tome se upravo kvaliteta, a ne količina zajedničkog slobodnog vremena partnera, pokazala kao značajan prediktor bračne kvalitete.

O pozitivnim ishodima kvalitetnog provođenja slobodnog vremena obitelji govore i istraživački nalazi koji potvrđuju da sudjelovanje roditelja u slobodnom vremenu djece, kao i sudjelovanje proširene obitelji u obiteljskim događanjima ili rekreativnim aktivnostima, povoljno djeluju na *zdravi razvoj djece* (Hultsman, 1993; Kelly i Kelly, 1994; Zabriskie, 2000; Zabriskie i McCormick, 2003). Roditelji procjenjuju da vrijeme koje provedu zajedno kao obitelj u odabranim slobodnim aktivnostima otvara mnoge mogućnosti za usvajanje zdravih stilova života i odgovarajućih pozitivnih životnih vrijednosti kod djece (Shaw i Dawson, 2001), da ono doprinosi razvijanju različitih društvenih vještina i jačanju emocionalne inteligencije djece (Zick, Bryant i Osterbacka, 2001).

Nadalje, brojna istraživanja pokazuju da postoji pozitivna povezanost između načina provođenja slobodnih aktivnosti obitelji te *zadovoljstva osobnim i obiteljskim životom* članova obitelji (Holman i Jacquart, 1988; Metzelaars, 1994; Tinsley, 1995; Argyle, 1996; Zabriskie i McCormick, 2003; Soubhi, Potvin i Paradis, 2004; Johnson, Zabriskie i Hill, 2006). Pri tome su upravo relaksirajuće aktivnosti prepoznate kao važan resurs dobiti pojedinca i čimbenik koji djeluje na percepciju većeg životnog zadovoljstva (Driver, Brown i Peterson, 1991; Jackson i Burton, 1999).

Potreba za njegovanjem kvalitetnog provođenja slobodnog vremena obitelji

Prigode kada članovi obitelji doista dijele neke slobodne aktivnosti nisu česta pojava u svakodnevnom životu obitelji. Uobičajenije su situacije u kojima su "...članovi obitelji blizu jedni drugima,

ali ne sudjeluju zajednički u pojedinoj aktivnosti" (Larson, Gillman i Richards, 1997:79). To osobito vrijedi za pojedina razdoblja obiteljskog života. Poznato je da se način provođenja slobodnog vremena obitelji razlikuje ovisno o socio-kulturalnom kontekstu obitelji, životnim navikama i vrijednosnim aspiracijama, financijskim prilikama i stupnju obrazovanja roditelja (Zinnecker, 1995), ali i ovisno o pojedinim fazama životnog ciklusa obitelji. Kod obitelji s mladom djecom roditelji i djeca češće zajednički provode slobodno vrijeme u različitim aktivnostima na otvorenom (u parku, igralištu...), u zajedničkoj igri ili posjetama (društvenim događanjima, rodbini, prijateljima). S druge strane, u periodu kada djeca ulaze u doba adolescencije, u obiteljima obično postaje izraženije prakticiranje individualnog i nestrukturiranog načina provođenja slobodnog vremena osobito kod mladih (Larson, 1990, 1997, prema Larson i Seepersad, 2003; Franc, Šakić i Ivičić, 2002).

Rezultati dosadašnjih istraživanja pokazuju da su obitelji s malom djecom, često opterećene većom razinom obiteljskog stresa, pojačanom usmjerenošću roditelja na brigu i skrb o djeci, izraženijim sukobom radne i obiteljske uloge te većom potrebom za emocionalnom potporom partnera te uže i šire obitelji (Jelušić i Maslić Seršić, 2005; Elliott, 2010). S druge strane, upravo u ovom periodu rane razvojne dobi djece posebno je važno pružiti im zdravu, poticajnu sredinu kroz kvalitetne sadržaje slobodnog vremena obitelji. Uključenost očeva i majki u igru i aktivno bavljenje s djecom povoljno djeluje na njihove kasnije razvojne ishode, unapređuje njihove kognitivne i socijalne vještine, te značajno doprinosi manjoj pojavnosti problema u ponašanju (Amato i Fowler, 2002; Belsky, 2002, sve prema Čudina Obradović i Obradović, 2006). U tom kontekstu važno je raditi na senzibilizaciji i edukaciji roditelja o važnosti njegovanja kvalitetnog načina provođenja slobodnog vremena obitelji već od najranije razvojne dobi djece.

S obzirom da na našem govornom području nema sustavih nalaza o ovoj temi, ovim istraživanjem pokušat će se dati uvid u to kako zaposleni roditelji djece predškolske dobi u gradu Zagrebu provode slobodno vrijeme s obitelji, te koliko su zadovoljni ovim aspektom obiteljskog života. Kako nalazi mnogih istraživanja (Kamenov i sur., 2007; Pearson, 2008; Bartolac, Kamenov i Petrak, 2011) pokazuju da postoje značajne rodne razlike u doživljaju zadovoljstva različitim dimenzijama obiteljskog funkcioniranja (pri čemu su žene u pravilu kritičnije i nezadovoljnije od muškaraca),

ovim istraživanjem željelo se provjeriti postoje li rodne razlike i u doživljaju slobodnog vremena obitelji.

CILJ I HIPOTEZE

Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u to kako obitelji s djecom predškolske dobi provode zajedničko slobodno vrijeme, koliko očevi i majke dnevno u prosjeku provode vremena u različitim aktivnostima s djecom, koliko su očevi i majke zadovoljni time te što im je potrebno za unapređenje kvalitete slobodnog vremena njihovih obitelji. Također, želi se utvrditi postoje li razlike u svim navedenim procjenama između očeva i majki te postoji li povezanost između procjene zadovoljstva slobodnim vremenom obitelji i zadovoljstva obiteljskom kohezivnošću te zadovoljstva obiteljskim životom općenito.

U skladu s ranijim istraživačkim nalazima i teorijskim spoznajama, u istraživanju su postavljene sljedeće hipoteze:

H1. Očekuje se da majke u prosjeku provode više vremena u različitim aktivnostima s djecom u odnosu na očeve.

H2. Očekuje se da su očevi zadovoljniji od majki slobodnim aktivnostima obitelji, obiteljskom kohezivnošću i obiteljskim životom općenito.

H3. Očekuje se da postoji značajna pozitivna povezanost između procjene zadovoljstva slobodnim vremenom obitelji i zadovoljstva obiteljskom kohezivnošću te obiteljskim životom općenito.

METODE RADA

Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno anonimnim anketiranjem 503 zaposlena roditelja (399 majki i 104 očeva) djece predškolske dobi iz Zagreba. Razlika u zastupljenosti očeva i majki u uzroku proizlazi iz činjenice da je uzorak prigodan, sastavljen od roditelja koji su izrazili spremnost za sudjelovanje u istraživanju nakon provedenih roditeljskih sastanaka u dječjim vrtićima Grada Zagreba. Roditelji su tijekom istraživanja u ponuđenom upitniku davali osobne procjene kao predstavnici svojih obitelji, pa je stoga procjena jednog roditelja tretirana prema modelu jedan roditelj jedna obitelj.

Svi roditelji obuhvaćeni istraživanjem su u braku i imaju barem jedno dijete predškolske dobi. Prema dobnoj strukturi najveći postotak majki je u dobi od 36 godina (58,9%), a očeva u dobi od 36 – 40

godina (40,4%). Majki u dobi od 36-40 godina ima 28,1%, a očeva do 35 godina 36,5%. Obzirom na obrazovni status ispitanika, višu i visoku stručnu spremu ima 54,3% majki i 53,8% očeva, a srednju školu kao završni stupanj obrazovanja ima 45,7% majki i 46,2% očeva. Svi roditelji koji su sudjelovali u istraživanju su zaposleni, pri čemu najveći postotak roditelja radi na radnom mjestu dnevno 8 sati (majke 55,8%, očevi 55,3%), a 25,9% majki i 39,8% očeva radi više od osam sati dnevno.

Postupak prikupljanja i obrade podataka

Istraživanje je provedeno kao dio šireg istraživanja u okviru doktorske disertacije na temu "Obiteljska kohezivnost u kontekstu sukoba radne i obiteljske uloge roditelja" (Berc, 2009). Postupak prikupljanja podataka provodio se tijekom 2007. i 2008. godine u 14 dječjih vrtića i njihovih područnih objekata na području grada Zagreba, pa je u konačnici istraživanjem obuhvaćeno 22 objekta dječjih vrtića. Prije samog anketiranja proveden je postupak dobivanja dozvole za provedbu istraživanja u predškolskim ustanovama na području grada Zagreba od Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport te od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Nakon toga, obavljen je sastanak s ravnateljima i odgajateljima dječjih vrtića radi senzibilizacije za istraživačku temu te radi dogovaranja dinamike terenskog istraživanja i njegove konačne provedbe. Upitnik za roditelje koji je primijenjen u ovom istraživanju sastoji se od varijabli koje nisu osjetljivog sadržaja i nije bilo očekivano da će pobuditi neugodne doživljaje i otpore kod sudionika istraživanja.

U analizi podataka korištene su metode deskriptivne statistike, t-testa, Hi-kvadrat testa i korelacije.

Mjerni instrumenti

U istraživanju su korišteni sljedeći mjerni instrumenti:

1. "Upitnik o iskustvu zajedničkog sudjelovanja članova obitelji u različitim aktivnostima" (Zabriskie, 2000) sastoji se od petnaest čestica koje opisuju različite zajedničke aktivnosti članova obitelji. Primjer čestice: "Odlazite li na javna događanja (npr. u kino, kazalište, sportska događanja, na koncerte, priredbe i sl.) sa članovima svoje obitelji? Za svaku česticu ispitanici trebaju izraziti svoj stav sudjeluju li članovi obitelji u određenoj aktivnosti, a ako da koliko često i u kojem trajanju, te koliko su oni zadovoljni time. Unutarnja

pouzdanost navedenog upitnika, mjerena na uzorku ovog istraživanja, iznosi 0.78.

2. "Skala obiteljske kohezivnosti" (revidirana verzija "Family satisfaction scale", Olson, Russell i Sprenkle, 1989) kroz deset čestica mjeri zadovoljstvo ispitanika razinom bliskosti, otvorene komunikacije i zajedništva između članova obitelji. Primjer čestice: "Koliko ste zadovoljni razinom bliskosti između članova Vaše obitelji?". Ispitanici izražavaju svoje zadovoljstvo u rasponu od pet stupnjeva na skali Likertovog tipa, od 1 "izrazito nezadovoljan" do 5 "izrazito zadovoljan". Unutarnja pouzdanost navedene skale dobivena na uzorku ovog istraživanja iznosi 0,92.
3. "Skala zadovoljstva obiteljskim životom" (Zabriskie i McCormic, 2001) sastoji se od sedam čestica, a mjeri općenito zadovoljstvo ispitanika obiteljskim životom. Primjer čestice: "U većini stvari moj obiteljski život je blizu idealnog". Ispitanici procjenjuju razinu slaganja s pojedinom tvrdnjom na skali Likertovog tipa od 7 stupnjeva (od 1 "nikako se ne slažem" do 7 "potpuno se slažem"), pri čemu viši rezultat ukazuje na veće zadovoljstvo obiteljskim životom. Unutarnja pouzdanost navedene skale dobivena na uzorku ovog istraživanja iznosi 0,88.

REZULTATI I RASPRAVA

1. Zastupljenost zajedničkih aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji te zadovoljstvo roditelja sudjelovanjem u pojedinim aktivnostima

Sukladno postavljenim istraživačkim ciljevima, najprije će biti prikazani rezultati istraživanja dobiveni na "Upitniku o iskustvu zajedničkog sudjelovanja članova obitelji u različitim aktivnostima" (Zabriskie, 2000). Rezultati u tablici 1 se odnose na procjene svih ispitanika (očeva i majki) o zastupljenosti različitih zajedničkih aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji te na zadovoljstvo roditelja sudjelovanjem u pojedinim aktivnostima.

Iz dobivenih rezultata o zastupljenosti zajedničkih aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji (tablica 1) vidljivo je da su najzastupljenije različite slobodne aktivnosti kod kuće (gledanje TV, čitanje, slušanje glazbe...), aktivnosti oko kuće (šetnje, održavanje dvorišta, igra s kućnim ljubimcem i sl.), zajednički odlazak u goste, restorane ili na zabave, zajednički odlazak na društvena događanja (muzeji,

Tablica 1. Zastupljenost zajedničkih aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji i zadovoljstvo roditelja sudjelovanjem u pojedinim aktivnostima

Zastupljenost zajedničkih aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji	Rang	%	Zadovoljstvo roditelja	
			M	SD
Zajedničke aktivnosti kod kuće (gledanje TV, čitanje, slušanje glazbe...)	1.	98,0	3,64	0,89
Zajedničke aktivnosti oko kuće (šetnje, održavanje dvorišta, igra s kućnim ljubimcem itd.)	2.	96,4	3,76	0,89
Zajednički odlazak u goste, u restoran, na zabave...	3.	96,2	3,71	0,89
Zajednički odlazak na društvena događanja (muzeji, sajmovi, zoološki vrt...)	4.	91,3	3,54	0,91
Zajednička turistička putovanja	5.	85,5	3,79	1,01
Zajednički izlazak na priredbe, u kino, kazalište, na koncerte...	6.	84,5	3,50	1,00
Zajedničke društvene igre	7.	83,3	3,52	1,00
Zajednički hobi	8.	75,1	3,50	0,98
Zajedničke rekreacijske aktivnosti (vožnja biciklom, rolanje i sl.)	9.	71,2	3,48	1,03
Praćenje članova obitelji u slobodnim aktivnostima (posjećivanje utakmica, nastupa, treninga...)	10.	64,0	3,67	0,88
Zajedničke religijske/duhovne aktivnosti	11.	62,2	3,37	0,93
Zajedničke sportske aktivnosti (grupni sportovi)	12.	43,5	3,21	1,13
Aktivnosti na otvorenome (kampiranje, planinarenja, ribolov...)	13.	32,4	3,32	1,15
Pustolovne aktivnosti (rafting, penjanje na stijene, padobranstvo...)	14.	5,2	2,84	1,01

sajmovi, zoološki vrt...), zajednička turistička putovanja, zajednički izlasci (odlazak na priredbe, u kino, kazalište, na koncerte) te zajedničke društvene igre. Sve ove aktivnosti prisutne su u 80% i više obitelji ispitanika.

U zajedničke aktivnosti s visokom zastupljenošću u obiteljima ispitanika (od 60 do 80%) spadaju i zajednički hobiji (75,1%), zajedničke rekreacijske aktivnosti (71,2%), praćenje članova obitelji u njihovim slobodnim aktivnostima poput posjećivanja utakmica, nastupa, odvođenja na treninge i slično (64%) te zajedničke religijske/duhovne aktivnosti poput odlaska na misu ili drugih religijskih praksi

(62,2%). Zajedničko sudjelovanje u grupnim sportovima pojavljuje se u kategoriji srednje zastupljenosti (kod 43,5% obitelji ispitanika), dok aktivnosti na otvorenome (kampiranje, planinarenja, ribolov...) spadaju u grupu aktivnosti s nižom zastupljenošću (32,4% obitelji ispitanika). Pustolovne aktivnosti (rafting, penjanje na stijene, padobranstvo...) čine aktivnosti s najnižom zastupljenošću (prisutne su samo kod 5,2 % obitelji ispitanika).

Navedeni podaci ukazuju da obitelji predškolske djece najviše prakticiraju provođenje zajedničkog slobodnog vremena u okviru obiteljskog okruženja te da su obiteljima važna i zajednička druženja izvan kuće usmjerena na održavanje socijalnih kontakata (s prijateljima, rodbinom) i na praćenje različitih zabavno-kulturnih sadržaja. Vrijedan je podatak da 83,3% obitelji s djecom predškolske dobi sudjeluje u zajedničkim društvenim igrama. Istovremeno, prakticiranje rekreacijskih aktivnosti zastupljeno je u nešto manjoj mjeri, što ukazuje na to da ovaj oblik zajedničkog provođenja slobodnog vremena obitelji nažalost nije iskorišten u punoj mjeri kao resurs za prakticiranje zdravog načina života koji istovremeno može značajno poboljšati kvalitetu obiteljskih interakcija (Soubhi, Potvin i Paradis, 2004).

Nadalje, podaci iz tablice 1 koji se odnose na procjene zadovoljstva roditelja, pokazuju da su roditelji u najvećem dijelu zadovoljni zastupljenošću pojedinih aktivnosti u slobodnom vremenu njihovih obitelji. Prosječne vrijednosti na skali Likertovog tipa od 1 (jako nezadovoljan) do 5 (jako zadovoljan) kreću se u rasponu od min. $M=2,85$ do max. $M=3,79$. Roditelji izražavaju ambivalentan stav po pitanju sudjelovanja obitelji u pustolovnim aktivnostima, zajedničkim sportskim aktivnostima, aktivnostima na otvorenome (kampiranje, planinarenja, ribolov...) te u religijskim/duhovnim aktivnostima ($M =$ od 2,84 do 3,37). Roditelji su izrazili najviše prosječno zadovoljstvo sudjelovanjem obitelji u zajedničkim turističkim putovanjima ($M=3,79$; $SD=1,01$), zajedničkim aktivnostima oko kuće poput šetnji, igara u

dvorištu i slično ($M=3,76$; $SD=0,89$), te zadovoljstvo druženjima u vidu zajedničkih odlaska u posjete, restorane i slično ($M=3,71$; $SD=0,89$). Očito je da su obitelji djece predškolske dobi usmjerene na održavanje obiteljskog zajedništva upravo kroz opisane prakse te da su ovi načini provođenja slobodnog vremena obitelji prepoznati kao vrlo vrijedni i dobrodošli u životu obitelji s djecom mlađe dobne skupine.

U tablici 2 prikazani su rezultati o rodnim razlikama u zadovoljstvu očeva i majki sudjelovanjem u određenim slobodnim aktivnostima obitelji.

Usporedba dobivenih srednjih vrijednosti i rezultati t-testa iskazani u tablici 2 pokazuju da su očevi značajno zadovoljniji od majki svojim sudjelovanjem u slobodnim aktivnostima kod kuće poput gledanja televizije, čitanja, slušanja glazbe i slično ($p<0,001$), u društvenim igrama ($p<0,05$), rekreacijskim aktivnostima ($p<0,01$), te druženjima izvan kuće poput odlaska obitelji u goste, u restoran, na zabave i slično ($p<0,05$). U ostalim dimenzijama procjene nisu nađene statistički značajne razlike u zadovoljstvu očeva i majki ($p>0,05$) te stoga navedene vrijednosti nisu tablično prikazane. Rezultati ukazuju na to da rodna perspektiva u određenoj mjeri oblikuje doživljaj zadovoljstva roditelja sudjelovanjem u zajedničkim slobodnim aktivnostima obitelji. Majke su u tom pogledu kritičnije i manje zadovoljne, što je u skladu s postavljenom drugom hipotezom (H2) te sukladno rezultatima drugih domaćih i stranih istraživanja u kojima je utvrđeno da su žene u prosjeku osjetljivije i kritičnije u svim aspektima procjene kvalitete obiteljskih odnosa i drugih emocionalnih relacija (Johnson, Zabriskie i Hill, 2006; Kamenov i sur., 2007; Bartolac, Kamenov i Petrak; 2011, Blažeka Kokorić, 2005). Osim što su majke uključnije u slobodne aktivnosti obitelji i češće ih organiziraju (Shaw, 2008), one nerijetko svoje sudjelovanje u slobodnim aktivnostima doživljavaju kao posao i radnu aktivnost, za razliku od muškaraca koji slobodno vrijeme obitelji doživljavaju upravo kao slobodno vrijeme (Shaw 1992). Larson, Gillman i Richards (1997) su istražujući rodne razlike

Tablica 2. Razlike u zadovoljstvu očeva i majki sudjelovanjem u slobodnim aktivnostima obitelji

Zadovoljstvo roditelja sudjelovanjem u slobodnim aktivnostima s obitelji		N	M	SD	t	df	p
Sudjelovanje u aktivnostima kod kuće (gledanje TV, čitanje, slušanje glazbe)	Očevi	101	3,87	0,80	2,92	497	0,004
	Majke	398	3,58	0,90			
Sudjelovanje u zajedničkim društvenim igrama (kartanje, video igre...)	Očevi	97	3,70	0,98	1,98	447	0,048
	Majke	352	3,47	1,00			
Sudjelovanje u rekreacijskim aktivnostima	Očevi	92	3,72	0,94	2,57	404	0,011
	Majke	314	3,41	1,05			
Sudjelovanje u zajedničkim druženjima (odlazak u goste, u restoran, na zabave...)	Očevi	101	3,90	0,78	2,41	487	0,016
	Majke	388	3,66	0,91			

u doživljaju slobodnog vremena obitelji objasnili da majke za razliku od očeva u prosjeku opisuju manje pozitivnim svoja iskustva sa slobodnim vremenom obitelji, jer briga o djeci i obavljanje kućanskih poslova ometaju njihovo uključivanje u slobodne aktivnosti. Osim toga, kada majke organiziraju aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji, one uglavnom vode računa o interesima djece i partnera, a tek onda o svojim željama i potrebama, što moguće negativno djeluje na njihovu percepciju zadovoljstva slobodnim vremenom (Larson, Gillman i Richards, 1997). Pored navedenog, dobiveni nalazi u ovom istraživanju o rodnim razlikama u zadovoljstvu očeva i majki s pojedinim aspektima slobodnog vremena obitelji, mogu se protumačiti povezano sa specifičnom rodnom socijalizacijom, uslijed čega su žene u odnosu na muškarce više usmjerene na emocionalni angažman u obitelji, na brigu oko emocija članova obitelji i obiteljskih interakcija, pa stoga one češće opažaju potrebu za promjenom, izražavaju češće nezadovoljstvo, ali i nastoje potaknuti promjenu (Cross i Madson, 1997, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

2. Procjene očeva i majki o količini vremena i zadovoljstvu vremenom koje dnevno provode u različitim aktivnostima s djecom

Slobodno vrijeme koje roditelji provedu s djecom je izuzetno važan aspekt roditeljstva (Daly, 2001; Milkie i sur., 2004). U ovom istraživanju zanimalo nas je koliko očevi i majke dnevno provode vremena s djecom, tj. koliko su u prosjeku uključeni u različite aktivnosti s djecom, što uključuje i aktivnosti slobodnog vremena.

U tablici 3 i 4 prikazane su procjene očeva i majki o količini vremena i zadovoljstvu vremenom

koje dnevno provode u različitim aktivnostima s djecom. Pri tome se različite aktivnosti s djecom odnose na širi pojam aktivnosti koji uključuje i aktivnosti slobodnog vremena usmjerene na zajedničku igru i razonodu, ali i sve druge aktivnosti u kojima zajednički sudjeluju roditelj i dijete (zajednički angažman oko izvršavanja nekih obaveza i slično).

Rezultati su pokazali (tablica 3) da roditelji najčešće provode u različitim aktivnostima s djecom 1-2 sata dnevno, a u nešto manjem postotku 3-4 sata dnevno, pri čemu su razlike između očeva i majki statistički značajne ($p < 0,012$). Naime, 1-2 sata dnevno s djecom provede 50,5 % očeva i 39,8% majki, a 3-4 sata dnevno 29,2 % očeva, a 32, 5% majki. Značajno veća zastupljenost majki u odnosu na očeve naglašena je i u kategorijama "4-5 sati" te "6 i više sati". Rezultati prikazani u tablici 3 sukladni su iznesenoj prvoj hipotezi (H1) te ranijim istraživanjima koja potvrđuju tezu da majke u usporedbi s očevima znatno više vremena provode u neposrednoj brizi za djecu, bez obzira koliko sati rade izvan kuće (Wood i Repetti, 2004). Očito je da su majke i u dvohraniteljskim obiteljima u odnosu na očeve, više angažirane u dnevnim aktivnostima oko djece, te da provode značajno više vremena u aktivnom bavljenju s djecom, dok muškarci više vremena posvećuju obavljanju plaćenog posla izvan kuće (Sullivan, 1996, prema Haralambos i Holborn, 2002). Osim toga, majke češće od očeva planiraju i organiziraju zajedničke rekreacijske aktivnosti i one češće u svoje slobodno vrijeme uključuju djecu nego očevi (Mattingly i Bianchi, 2003; Shaw, 2008). S obzirom na naše socijalno-ekonomske prilike i još uvijek dominantno prisutan model hraniteljske uloge oca, moguće je da je manja količina vremena koju očevi provode s

Tablica 3. *Vrijeme koje roditelj provodi dnevno u različitim aktivnostima s djecom*

Količina vremena provedena s djecom	Očevi		Majke		Ukupno	
	N	%	N	%	N	%
Manje od pola sata	8	7,8	14	3,5	22	4,4
1-2 sata	52	50,5	158	39,8	210	42,0
3-4 sata	30	29,2	129	32,5	159	31,8
4-5 sati	10	9,7	68	17,1	78	15,6
6 i više sati	3	2,9	28	7,1	31	6,2
Ukupno	103	100,0	397	100,0	500	100,0

$\chi^2 = 10,871$; $df = 3$; $p = 0,012$

Tablica 4. *Zadovoljstvo očeva i majki količinom vremena koje dnevno provode u aktivnostima s djecom*

Zadovoljstvo vremenom koje dnevno provode u aktivnostima s djecom	N	M	SD	t	df	p
Očevi	103	3,16	1,06	1,06	500	0,291
Majke	399	3,03	1,10			

djecom posljedica i njihove češće angažiranosti oko dodatnih radnih zadataka izvan obitelji.

Dobiveni rezultati u tablici 4 ukazuju na zanimljiv podatak da su muškarci, unatoč tome što objektivno provode značajno manje sati u različitim aktivnostima s djecom, podjednako zadovoljni time kao i majke koje s djecom provode značajno više vremena. Ovakvi podaci mogu se povezati s određenim rodnim stereotipima koji u našem socijalno-kulturalnom miljeu još uvijek u značajnoj mjeri kreiraju roditeljske uloge, pri čemu se od uloge oca u manjoj mjeri očekuje da se posveti aktivnom bavljenju s djecom (posebice kada je riječ o mlađoj dobnoj skupini djece, što je bio slučaj i u ovom istraživanju).

S druge strane rezultati mnogih istraživanja ukazuju na to da je očeva uključenost u aktivno bavljenje djecom vrlo važna za poticanje pozitivnih razvojnih ishoda djece. Nalazi pokazuju da "zaigrani" očevo pristup može biti vrlo poticajan za djetetov školski uspjeh i kreativnost (Brayfield, 1995, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006), da očeva igra s djetetom u kojoj se potiče dijete da zadržava kontrolu nad igrom, osobito povoljno utječe na djetetovu emocionalnu kontrolu, da poboljšava djetetov socijalno-emocionalni razvoj, prilagodbu i životno zadovoljstvo u adolescenciji i odrasloj dobi, djetetov intelektualni razvoj i društvenu kompetenciju (Florsheim i sur., 1998, Pleck, 1997, Rohner, 1998, sve prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Zanimljive rezultate su dobili Buswell i suradnici (2012) gdje se na osnovi procjena djece u dobi od 11-15 godina, upravo očevu sudjelovanje u uobičajenim kućnim aktivnostima poput zajedničkog obroka, zajedničkog gledanja televizije i igranja video igara, zajedničkog sudjelovanja u nekom hobiju ili igrama u kućnom dvorištu, pokazalo snažnim prediktorom zadovoljstva obiteljskim funkcioniranjem.

S obzirom na dobivene rezultate u ovom dijelu istraživanja, nameće se zaključak da je u našem socijalno-kulturnom miljeu još uvijek potrebno raditi na većoj senzibilizaciji očeva za njihovo aktivno uključivanje u različite slobodne aktivnosti s djecom.

3. Procjene očeva i majki o zadovoljstvu obiteljskom kohezivnošću i obiteljskim životom

U narednom dijelu rada prikazani su rezultati procjene očeva i majki dobiveni na "Skali obiteljske kohezivnosti" (revidirana verzija "Family satisfaction scale", Olson, Russel i Sprenkle, 1989) te "Skali zadovoljstva obiteljskim životom" (Zabriskie i McCormic, 2001).

Kada je riječ o roditeljskim procjenama razine obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom, rezultati u tablici 5 pokazuju da roditelji u prosjeku izražavaju relativno visoko zadovoljstvo obiteljskim životom (na skali od 1 = potpuno nezadovoljstvo do 7 = potpuno zadovoljstvo, $M=5,26$; $SD=1,10$); te da su u prosjeku zadovoljni razinom obiteljske kohezivnosti (na skali od 1 = izrazito nezadovoljan do 5 = izrazito zadovoljan, $M=3,61$; $SD=0,65$).

Testiranje dobivenih razlika prema spolu i ovdje ukazuje na isti očekivani smjer razlika: očevi su značajno zadovoljniji od majki obiteljskom kohezivnošću ($p<0,01$) što govori u prilog prihvaćanja hipoteze H2. S druge strane, navedena hipoteza nije potvrđena u dijelu koji se tiče procjene zadovoljstva obiteljskim životom. Naime tu nisu nađene značajne razlike prema spolu ($p>0,05$), što pokazuje da su majke podjednako kao i očevi zadovoljne obiteljskim životom. Zašto se u procjeni ovog aspekta obiteljskog funkcioniranja nije potvrdilo očekivano veće nezadovoljstvo žena, može se protumačiti sadržajem čestica na skali zadovoljstva obiteljskim životom koje opisuju subjektivni osjećaj osobnog zadovoljstva i samorealizacije zbog ispunjenja obiteljske/roditeljske uloge. Naime, poznato je da je upravo za žene subjektivni doživljaj majčinske uloge jedan od najvažnijih izvora osobnog identiteta, često mnogo snažniji od profesionalne uloge (Arendell, 2000, prema Čudina Obradović i Obradović, 2006), pa stoga navedeni rezultati ukazuju na to da majke djece predškolske dobi obiteljskoj ulozi pridaju veliki značaj, tj. da ona snažno oblikuje njihov osjećaj zadovoljstva.

4. Povezanost slobodnog vremena obitelji, obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom

Tablica 5. Procjena obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom

Procjena obiteljskog funkcioniranja		N	M	SD	t	df	p
Obiteljska kohezivnost	Očevi	101	3,82	0,67	3,59	489	0,001
	Majke	390	3,56	0,64			
Zadovoljstvo obiteljskim životom	Očevi	101	5,43	1,15	1,76	489	0,081
	Majke	390	5,22	1,09			

Tablica 6. Analiza povezanosti zadovoljstva slobodnim vremenom obitelji, obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom općenito

	Zadovoljstvo slobodnim aktivnostima	Obiteljska kohezivnost	Zadovoljstvo obiteljskim životom
Zadovoljstvo slobodnim aktivnostima	1	0,544**	0,546**
Obiteljska kohezivnost	0,544**	1	0,710**
Zadovoljstvo obiteljskim životom	0,546**	0,710**	1

Tablica 7. Procjene očeva i majki o potrebnim resursima za unapređenje kvalitete slobodnog vremena obitelji

Potrebni resursi za kvalitetnije slob. vrijeme	Očevi				Majke				Spolne razlike		
	DA		NE		DA		NE		χ^2	df	p
	N	%	N	%	N	%	N	%			
Više vremena	47	45,2	57	54,8	211	53,1	186	46,9	2,089	1	0,148
Više novaca	38	36,5	66	63,5	155	39,0	242	61,0	0,218	1	0,640
Više osobnog angažmana	18	17,3	80	82,7	67	16,9	330	83,1	0,011	1	0,917
Pomoć u kući	4	9,1	100	96,2	40	10,1	357	89,9	3,992	1	0,046
Nešto drugo	2	1,9	102	98,1	12	3,0	385	97,0	0,367	1	0,545

U skladu s ciljevima istraživanja u tablici 6 predstavljeni su rezultati korelacijske analize kojom se željelo utvrditi postoji li povezanost između procjene zadovoljstva slobodnim vremenom obitelji, obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom.

Korelacijskom analizom (tablica 6) je utvrđeno da postoji značajna pozitivna povezanost (na razini $p < 0,001$) između svih promatranih varijabli: zadovoljstva roditelja sudjelovanjem u zajedničkim slobodnim aktivnostima obitelji, zadovoljstva obiteljskom kohezivnošću te zadovoljstva obiteljskim životom općenito. Navedeni rezultati potvrđuju hipotezu H3.

Ovdje treba napomenuti da iako su sve korelacije statistički značajne, one se ponešto razlikuju u svojoj jačini. Korelacije sa srednjom jačinom povezanosti su korelacije između zadovoljstva roditelja sudjelovanjem u zajedničkim slobodnim aktivnostima obitelji i zadovoljstva obiteljskom kohezivnošću ($r=0,544$) te zadovoljstva roditelja sudjelovanjem u zajedničkim slobodnim aktivnostima obitelji i zadovoljstva obiteljskim životom općenito ($r=0,546$). Najveća pozitivna korelacija ($r=0,710$) utvrđena je između procjene zadovoljstva obiteljskim životom i razinom obiteljske kohezivnosti, što govori u prilog tome da su članovi obitelji koji su uspjeli izgraditi snažnu međusobnu povezanost ujedno i zadovoljniji obiteljskim životom. Rezultati ovog dijela istraživanja sukladni su nalazima ranije spomenutih stranih istraživanja (Zabriskie i McCormick, 2003; Agate i sur., 2009).

5. Procjene očeva i majki o potrebnim resursima za unapređenje kvalitete slobodnog vremena obitelji

Istraživački nalazi o procjenama roditelja o potrebnim resursima za unapređenje kvalitete slobodnog vremena obitelji (tablica 7) pokazuju da najveći postotak i očeva i majki (u ukupnom uzorku 51,5 % roditelja) procjenjuje da im je za kvalitetnije provođenje slobodnog vremena s obitelji potrebno više novca. Nadalje, 38,5 % njih smatra da im je potrebno više vremena, 17,0% više osobnog angažmana te 8,8% više pomoći u kući. U navedenim procjenama nisu nađene statistički značajne razlike prema spolu, osim što majke češće izvještavaju o potrebi za podrškom u obavljanju kućanskih poslova kako bi mogle provesti kvalitetnije vrijeme sa svojom obitelji ($\chi^2=3,992$; $df=1$; $p \leq 0,05$).

Podaci prikazani u tablici 7 ukazuju na zanimljiv podatak da velik udio roditelja zapravo ne percipira potrebu za različitim dodatnim resursima za unapređenje slobodnog vremena obitelji. Više od polovice očeva ne izražava potrebu za više slobodnog vremena (54,8%), niti više novaca (63,5%), a nemaju niti potrebu za većim osobnim angažmanom (82,7%) niti za pomoći u kući (96,2%). Slične su procjene dale majke od kojih gotovo polovina u uzorku nema potrebu za više slobodnog vremena (46,9%), za više novaca (61%), a 83,1% majki nema potrebu za većim osobnim angažmanom u slobodnom vremenu, niti za pomoći u kući (89,9%). Takvi rezultati ne iznenađuju kada se uzmu u obzir prethodno elaborirani rezultati ovog istraživanja koji govore o tome da su roditelji u prosjeku zadovoljni kvalitetom slobodnog vremena obitelji. Moguće je da su

ovakvi optimistični rezultati i posljedica pozitivno selekcioniranog uzorka ovog istraživanja. Naime, ovim istraživanjem je obuhvaćen prigodan uzorak roditelja djece predškolske dobi koji su bili spremni (nakon roditeljskog sastanka u dječjem vrtiću) dobrovoljno ostati i sudjelovati u istraživanju, što već govori o njihovoj suradljivosti i određenoj senzibiliziranosti za temu istraživanja. Nadalje, ovim istraživanjem je bio obuhvaćen samo uzorak cjelovitih, dvohraniteljskih obitelji (svi su zaposleni i u braku), pri čemu je obrazovna struktura roditelja, a onda i socijalno-ekonomski status obitelji, svakako nešto bolji od prosjeka. S obzirom da je iz ranijih istraživanja poznato da se bolje financijske prilike i viši stupanj obrazovanja roditelja podudaraju s većom ponudom ideja roditelja o tome kako korisno provesti slobodno vrijeme, kao i s osvješćenošću roditelja što slobodnovremenske aktivnosti trebaju omogućiti pojedincu i obitelji (Zinnecker, 1995), dobivene rezultate u ovom dijelu istraživanja treba interpretirati u skladu s opisanim ograničenjima uzorka.

Ograničenje ovog istraživanja je i značajno manja zastupljenost očeva u uzroku istraživanju (što je posljedica manjeg odaziva očeva i prigodnog načina formiranja uzorka) te primijenjeni model istraživanja u kojem je uzorak sastavljen po principu "jedan roditelj iz jedne obitelji" (pri čemu su očevi i majke izvještavali o vlastitom zadovoljstvu vezanom za pojedine aspekte slobodnog vremena obitelji i obiteljskog života). U skladu s navedenim, budućim istraživanjima o slobodnom vremenu obitelji trebalo bi obuhvatiti širi, reprezentativniji uzrok, pri čemu bi bilo vrijedno u istraživanja uključiti oboje roditelja iz iste obitelji, kako bi se preciznije usporedile njihove percepcije i sagledale moguće rodne razlike. Osim toga dobivene rezultate ovog istraživanja potrebno je promatrati u kontekstu proteklog vremena, tj. vremenskog odmaka od pet godina od prikupljanja podataka do objave rezultata. S obzirom na aktualne promjene u društveno-ekonomskom kontekstu u posljednjih nekoliko godina u Republici Hrvatskoj, bilo bi poželjno ponovno aktualizirati ovu istraživačku temu i tako

sagledati eventualne moguće promjene u dinamici i sadržaju slobodnog vremena obitelji.

ZAKLJUČAK

Na temelju rezultata ovog istraživanja može se zaključiti da obitelji s djecom predškolske dobi iz Zagreba, čiji roditelji su bili uključeni u ovo istraživanje, najviše prakticiraju provođenje zajedničkog slobodnog vremena u okviru obiteljskog okruženja te kroz zajednička druženja izvan kuće usmjerena na održavanje socijalnih kontakata i praćenje različitih zabavno-kulturnih sadržaja, dok je prakticiranje rekreacijskih i duhovnih/religijskih aktivnosti zastupljeno u nešto manjoj mjeri. U ovom istraživanju potvrđeno je da majke u odnosu na očeve provode više vremena u različitim aktivnostima s djecom. Istovremeno utvrđeno je da su majke i očevi podjednako zadovoljni količinom vremena koje provode s djecom, dok su majke nezadovoljnije zastupljenošću određenih vrsta aktivnosti u slobodnom vremenu obitelji te razinom obiteljske kohezivnosti. U procjenama zadovoljstva obiteljskim životom nisu nađene razlike između očeva i majki. Rezultati pokazuju da je slobodno vrijeme obitelji važan aspekt obiteljskog života te da ono pozitivno korelira s obiteljskom kohezivnošću i zadovoljstvom obiteljskim životom općenito. Kada je riječ o percepciji potrebe unapređenja načina provođenja slobodnog vremena obitelji, 51,5% roditelja obuhvaćenih ovim istraživanjem smatra da im je za kvalitetnije provođenje slobodnog vremena s obitelji potrebno više novaca, 38,5% više vremena, 17% više osobnog angažmana, a 8,8% više pomoći u kući. Pri tome majke značajno češće izvještavaju o potrebi za pomoći u kući, dok u drugim kategorijama nisu nađene razlike prema spolu.

Kroz zajedničko provođenje slobodnog vremena članovi obitelji se mogu posvetiti jedni drugima i izgradnji kvalitetnijih odnosa u obitelji, ali se mogu i odmoriti, zabaviti se te postići osobni razvoj (Zabriskie i McCormick, 2001). Stoga je u svakoj obitelji važno njegovati kvalitetne sadržaje slobodnog vremena. S obzirom na uočene razlike između očeva i majki u količini vremena koje provode u različitim aktivnostima s djecom, ali i u doživljaju kvalitete slobodnog vremena obitelji i obiteljske kohezivnosti, bitno je razvijati i provoditi programe podrške kvalitetnom roditeljstvu, koji će u sebi integrirati i teme vezane za senzibilizaciju i edukaciju roditelja o važnosti zajedničkog uključivanja u planiranje i provođenje kvalitetnog slobodnog vremena obitelji.

LITERATURA

- Agate, J. R., Zabriskie, R. B., Agate, S. T., Poff, R. (2009): Family leisure satisfaction and satisfaction with family life. *Journal of Leisure Research*, 41 (2). 205-223.
- Argyle, M. (1996): *The Social Psychology of Leisure*. London, Penguin.
- Bartolac, A., Kamenov, Ž., Petrak, O. (2011): Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stav. *Revija za socijalnu politiku* 18 (2). 175-194.
- Berc, G. (2009): *Obiteljska kohezivnost u kontekstu sukoba radne i obiteljske uloge roditelja*. Neobjavljena doktorska disertacija. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
- Blažeka Kokorić, S. (2005): *Povezanost iskustava u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa*. Doktorska disertacija. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
- Buswell, L., Zabriskie, R., Lundberg, N., Hawkins, A. J. (2012): The Relationship Between Father Involvement in Family Leisure and Family Functioning: The Importance of Daily Family Leisure. *Leisure Sciences*. 34 (2). 172–190. Retrieved 7 January, 2013 from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01490400.2012.652510>
- Craig, L., Mullan L. (2010): Shared Family Leisure and Eating Time in Comparative Perspective. Retrieved 5 January, 2013 from <http://paa2010.princeton.edu/papers/100138>
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006): *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Daly, K. J. (2001): Deconstructing family time: From ideology to lived experience. *Journal of Marriage and Family*. 63 (2). 283-294.
- Driver, B.L. Brown, P.J. i Peterson, G.L. (1991): *Benefits of Leisure*. State College, PA: Venture Publishing, Inc.
- Elliott, J. (2010): *Linking Family Leisure and Family Function: A Literature Review*. A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master of Science Degree. University of Wisconsin-Stout. Retrieved 7 January, 2013 from <http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2010/2010elliottj.pdf>
- Fiese, B. H., Foley, K. P., Spagnola, M. (2006): Routine and ritual elements in family mealtimes: Context for child well-being and family identity. In: R.W. Larson, A.R. Wiley & K.R. Branscomb (ur.) *Family mealtime as a context of development and socialization* (67-89). Ann Arbor, MI: Wiley Periodicals.
- Franc, R. Šakić, V., Ivičić, I. (2002): Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. *Društvena istraživanja*. 11 (2-3). 215-238.
- Haralambos, M., Holborn, M. (2002): *Sociologija – teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Hill, M. A. (1988): Marital stability and spouse's shared time. *Journal of Family Issues*. 9 427-451.
- Hultsman, W. Z. (1993): The influence of others as a barrier to recreation participation among early adolescents. *Journal of Leisure Research*. 25 (2). 64-150.
- Holman, T.B., Jacquart, M. (1988): Leisure-activity patterns and marital satisfaction: A further test. *Journal of Marriage and the Family*. 50, 60-77.
- Jackson, E.I., Burton, T.L. (1999): *Leisure Studies: Prospects for the Twenty-First Century*. State College, PA: Venture Publishing, Inc.
- Jacob, J.I., Allen, S., Hill, E.J., Mead, N. L., Ferris, M. (2008): Work Interference with Dinnertime as a Mediator and Moderator Between Work Hours and Work and Family Outcomes. *Family and Consumer Sciences Research Journal*. 36 (1). 310-327.
- Jelušić, J., Maslić-Seršić, D. (2005): Obiteljske i radne okolnosti kao prediktori ravnoteže obiteljskog i poslovnog života zaposlenih majki. *Suvremena psihologija*. 8 (1). 23-36.
- Johnson, H., Zabriskie, R., Hill, B. (2006): The Contribution of Couple Leisure Involvement, Leisure Time, and Leisure Satisfaction to Marital Satisfaction. *Marriage & Family review*. 40 (1). 69-91.
- Kamenov, Ž., Jelić, M., Tadinac, M., Hromatko, I. (2007): Quality and stability of the relationship as a function of distribution of housework, financial investments and decision making between partners. In V. Čubela-Adorić (ed.), *Psychology days in Zadar: Book of selected proceedings* Zadar: University of Zadar. 133-151.
- Kelly, J. R. (1997): Changing Issues in Leisure-Family Research – Again. *Journal of Leisure Research*. 29 (1). 132-134.
- Kelly, J. R., Kelly, J. R. (1994): Multiple dimensions of meaning in the domains of work, family and leisure. *Journal of Leisure Research*. 26 (1). 78-97.

- Larson, R. W., Gillman, S. A., Richards, M.H. (1997): Divergent Experiences of Family Leisure: Fathers, Mothers, and Young Adolescents. *Journal of Leisure Research*. 29 (1). 78-97.
- Larson, R., Seepersad, S. (2003): Adolescents' Leisure Time in the United States: Partying, Sports, and the American Experiment. *New Directions for Child and Adolescent Development*. 99 (Spring) 2003. 53-63. Retrieved 23 January, 2013 from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cd.66/pdf>
- Mattingly, M., Bianchi, S. (2003): Gender differences in the quantity and quality of free time: The U.S. experience', *Social Forces*. 81, 999-1030.
- Metzelaars, G. J. (1994): The relationships among college satisfaction, leisure satisfaction, and life satisfaction adult college students. Unpublished doctoral dissertation, University of Maryland.
- Milkie, M., Mattingly, M., Nomaguchi, K., Bianchi, S., Robinson, J. P. (2004): The Time Squeeze: Parental Statuses and Feelings About Time With Children. *Journal of Marriage and Family*. 66 (3). 739-761.
- Olson, D. H. (2000): Circumplex Model of Marital & Family Systems. *Journal of Family Therapy*. 22, 144-167.
- Olson, D.H., Goral, D. M. (2003): Circumplex Model of Marital & Family Systems. U: F. Walsh (ur.) *Normal family Processes*. New York: Guilford, 514-547.
- Olson, D.H., Russell, C.S., Sprenkle, D.H. (1989): *Circumplex Model: Systemic assessment and treatment of families*. New York: Haworth Press.
- Paden, S.L., Buehler, S. (1995): Coping with dual-income lifestyle. *Journal of Marriage and the Family*. 57, 101-110.
- Pearson, Q. (2008): Role overload, job satisfaction, leisure satisfaction, and psychological health among employed women. *Journal of Counseling & Development*. 86 (1). 57-63.
- Shaw, S. M. (1992): Dereifying Family Leisure: An Examination of Women's and Men's Everyday Experiences and Perceptions of Family Time. *Leisure Sciences*. 14, 271-286.
- Shaw, S. M. (2008): Teaching and Learning Guide for: Family Leisure and Changing Ideologies of Parenthood. *Sociology Compass*. 2 (4). 1372-1377.
- Shaw, S.M., Dawson, D.J. (2001): Purposive Leisure: Examining Parental Discourses on Family Activities. *Leisure Sciences*. 23 (4). 217-231.
- Shafer, M. T., Olson, D. H. (1981): Assessing intimacy: The PAIR inventory. *Journal of Marital Therapy*. 11, 47-59.
- Soubhi, H., Potvin, L., Paradis, G. (2004): Family Process and Parent's Leisure Time Physical Activity. *Am. J. Health Behavior*. 28 (3). 218-230.
- Taylor, S., Felt-Covey, J., Davis-Covey, C. (2006): Family Camps: Strengthening Family Relationships at Camp and at Home. Retrieved 10 January, 2013 from <http://www.acacamps.org/campmag/0607family>
- Tinsley, H. E. (1995): I am writing to tell you: Reply to Borgen (1995) and Davis (1995). *Journal of Counseling Psychology*. 42 (2). 138-140.
- Van Hook, M. P. (2008): *Social Work Practice with Families: A Resiliency – based approach*. Chicago: Lyceum Books, Inc.
- Zabriskie, R. (2000): An examination of family and leisure behavior among families with middle school aged children. Unpublished doctoral dissertation, Indiana University, Bloomington, Indiana.
- Zabriskie, R.B., McCormick, B.P. (2001): The influences of family leisure patterns on perceptions of family functioning. *Family Relations: Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*. 50 (3). 66-74.
- Zabriskie, R. B., McCormick B. P. (2003): Parent and child Perspectives of Family Leisure Involvement and Satisfaction with Family Life. *Journal of Leisure Research*. 35 (2). 163-189.
- Zick, C. D., Bryant, W. K., Osterbacka, E. (2001): Mothers' Employment, Parental Involvement and the Implications for Intermediate Child Outcomes'. *Social Science Research*. 30, 25-49.
- Zinnecker, J. (1995): The cultural modernization of childhood. In: L., Chisholm, P., Büchner, H. H. Krüger, M. du Bois-Reymond (Ed.), *Growing up in Europe: Contemporary horizons in childhood and youth studies*. New York: Aldine de Gruyter. 85-94.
- Walsh, F. (2006): *Strengthening Family Resilience*. New York: The Guilford Press.
- Walsh, F. (2011): *Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity*. New York: Guilford Press.

Wells, M.S., Widmer, M.A., McCoy, J.K. (2004): Grubs and grasshoppers: Challenge –based recreation and the collective efficacy of families with at-risk youth. *Family relations*. 50 (3). 218-289.

Wood, J.J., Repetti, R. (2004): What gets dad involved? A longitudinal study of change in parental caregiving involvement. *Journal of Family Psychology*. 18, 237-249.

FAMILY LEISURE AS A FACTOR OF FAMILY COHESION AND SATISFACTION WITH FAMILY LIFE

SUMMARY

The goal of research is to examine how families with preschool children spend free time together, the level of fathers' and mothers' satisfaction with it and what they need to improve the quality of their family leisure. The aim is to determine whether there are differences in this respect between the fathers and mothers assessments and to determine correlations between satisfaction with family leisure and family cohesion and family life in general. The study was conducted by surveying 399 mothers and 104 fathers of preschool children from Zagreb. It was found that the most common family leisure activities are: watching television, walks, going to the guests together, going out to social and public events, tourist trips and social games. Parents are generally pleased with the participation in joint activities, except with participation in recreational, sports and adventure activities, when express the ambivalent attitude. The results show that the gender perspective significantly shapes the level of satisfaction with individual aspects of the leisure family. Fathers daily spend significantly less time with the children in various activities, but despite that there is no difference between fathers and mothers satisfaction with the amount of time they spend with children and with their family life in general. On the other hand, mothers were significantly less satisfied with family cohesion. There is a positive correlation between satisfaction with family leisure and satisfaction with family cohesion and family life in general. To improve the quality of family free time parents need more money (51.5%), time (38.5%), personal involvement (17%) and help in the house (8.8%) where in mothers more often report need for help in housekeeping. The results indicate that family leisure is an important aspect of family life. Therefore, in designing and implementing programs on empowering parents for quality parenting it is necessary to consider differences in the perception of fathers and mothers on family leisure and family cohesion as well as to encourage them for involvement into planning and implementation family free time.

Key words: family leisure, parents' and children's joint activities, family cohesion, family life satisfaction